

EGY KLASSZIKA-FILOLÓGUS ÉS ÓKORKUTATÓ TÜKRE

Tükröt tart és tükörképet mutat az a tanulmánygyűjtemény, amely Havas László debreceni tanítványainak tudományos munkáiból került összeállításra, a 70 éves professzor tiszteletére. A tanulmányok szerzői oktatók, kutatók és hallgatók, a tanítványok ifjabb generációjához tartoznak. Írásaik tükrében feltárul az a sokszínű tudományos érdeklődés és tematikai gazdagság, amely Havas László professzor több évtizedes gondoskodó útmutatásával szökött szárba és fejlődött ki. A tanulmányok a kultúratudományok számos ágát felvillantják: filozófiai, irodalmi, történelmi, nyelvészeti, művészettörténeti és vallástörténeti írásokat olvashatunk.

Az ókori filozófiát Simon Attila és Tóth Orsolya tanulmányai képviselik, melyek a *phronésis* ill. *prudentia* (gyakorlati bölcsesség) modifikációit vizsgálják. Az első tanulmány a *phronésis* fogalmának a *philia* (barátság) fogalmával fellépő kapcsolatát mint a közösségi és az egyéni létezés közötti közvetítés elemét értékeli Arisztotelész etikájában, a második tanulmány a *prudentia* fogalmát mint uralkodói erényt elemzi Macrobiusnak a *Somnium Scipionis*hoz írt kommentárjai és a *Saturnalia* egyes szöveghelyei alapján, bemutatva a foga-

lom széleskörű értelmezési lehetőségeit. A filológiai alapossággal megírt két tanulmány dialógusa a *phronésis* ill. *prudentia* fogalmának szélesebb horizontját tárja elénk és árnyalja a fogalomnak görög és római kultúrkörben érvényes jelentéskörét.

Havas László munkásságát végigkíséri a Marcus Tullius Cicero életművével való foglalkozás. Ennek a kutatómunkának a továbbvitelét jelzi Kiss Sebestyén és Lakfalvi Géza tanulmánya. Az első szerző Cicero munkásságának és gondolatainak ismeretét és felhasználását vizsgálja a 3. századi apologéta, Arnobius *Adversus nationes* című művében, a másik szerző Cicero Verres elleni, részben fiktív beszédeit elemzi a személyiség súlyát kifejező fogalmak retorikai használata szempontjából. Ahogyan ezek a tanulmányok is mutatják, Cicero textusai a 21. században sem veszítik aktualitásukat, és a szövegek primér ill. szekundér jelentésszintjei diskurzusban állnak a későbbi századok poétikáival, retorikájával és államtudományával.

Vallástörténeti exkurzusra hív Szalai Krisztina a pannoniai collegiumok vallási életének területén, ahol a vallási egyletek által állított oltárok és fogadalmi feliratok vizsgálata alapján

megismerhetjük a polgári lakosság választási rendjét a hivatalos államvallás és a speciális kultuszok együttélésében. A bemutatás sorra veszi a pannóniai egyleteket és behatóan elemzi a fennmaradt forrásokat. A pogány kultuszok mellett betekintést nyerhetünk egy keresztény bibliai értelmezéstörténetbe Pap Levente tanulmánya révén, amely Tertullianusnak a Káin és Ábel történetét is feldolgozó, *Adversus Judaeos* című művét elemzi. A szerző a bibliai történetet a tertullianusi szöveg tükrében mint a zsidók és a keresztények különbözőségének eredőjét mutatja be. A tanulmány azonban nélkülözi a gondolati egységek közötti zökkenőmentes átmenetet és filológiai pontatlanságokat is tartalmaz.

Az ógörög filológiát Burai Erzsébet Aristainetos erotikus leveleit elemző munkája képviseli, amely a levelekben rajzolt nőtípusok ábrázolási módszereit igyekszik bemutatni az inventio és az elocutio szempontjából.

A klasszikus latinság történeti, etikai és forráselemző tematikájú tanulmányait egyesíti és lezárja Takács Levente tanulmánya, amely a római földmérők társadalmi helyzetét vizsgálja a római feliratok tükrében.

A neolatin filológia területén született Móre Tünde tanulmánya, amely a *fertilitas* és a *sterilitas* fogalmait vizsgálja a wittenbergi peregrinusok propempticon-költészetében. A szerző tudományos és filológiai felkészültséggel elemzi a Pannóniával kapcsolatos toposzok felhasználását a wittenbergi magyar peregrináció hat, 1567 és 1569 között keletkezett, az útnak induló barátot bú-

csúztató verse alapján. A Pannónia-kép vizsgálata során kimutatja a szövegek formai és tematikai heterogenitását és alátámasztja az 1560-as évek második felében íródott, eddig ismert propempticonok egyediségét.

A magyarországi latinság témakörében két tanulmány készült. Smid Mónika Rogerius *Carmen miserabile* című művében vizsgálja a magyar vonatkozású, szórványnyelvemlékként megőrződött földrajzi neveket és személynveket, a magyar szavak latin szövegben való grammatikai beágyazottságának szempontjából. Boros Katalin a vonatkozó szakirodalom pontos ismeretével, alapos mikrofilológiai vizsgálattal elemzi és hasonlítja a Ráskay Lea leírásában ránk maradt, két prédikációt és egy regulagyűjteményt tartalmazó Horváth-kódex (1522) szerzetesi szabályzatának forrásait. A tanulmány előremutató eredményei újabb kutatások kiindulópontjaiul szolgálhatnak.

A 11 tanulmányt felsorakoztató kötetet Mudrák József kislexikona zárja a debreceni egyetemi klasszika-filológiai és ókortörténeti tanszékek, 1914 és 1949 között aktív oktatóiról és munkatársairól.

A tanulmányok megvilágítják Havas László professzor, a tudós és a tanító vezető ember szerepét a kultúra, a tudás és a tapasztalat közvetítésében, azon értékek átadásában, amelyek folyamatosan átformálódnak és átértékelődnek az egymást követő korszakok során. A tanító és az általa képviselt értékek tükröként működnek a tanítvány tanulási és útkeresési folyamatában, és a mester

által járt út megismerésére ösztönöznek. Ezt tükrözi a jelen kötet, amely a tanár és professzor iránti tiszteletből született, és amelynek tanulmányai hidat vernek az antik örökségünk és jelenkorunk között. „Quod fuit, ipsum est, quod futurum est. Quod factum est, ipsum est, quod faci-

endum est: nihil sub sole novum.” (Liber Ecclesiastes 1:9)

Speculum. Studia in honorem Ladislai Havas septuagenarii. Tanulmányok a hetvenéves Havas László tiszteletére. Szerkesztette Takács Levente. Debrecen, 2009, 212.